
**KIRSAL KALKINMA VE KADIN YOKSULLUĞU: ŞANLIURFA
HARRAN ÖRNEĞİ***

*RURAL DEVELOPMENT AND WOMEN'S POVERTY: AN EXAMPLE OF
HARRAN, SANLIURFA*

Şevket ÖKTEN Sabiha TÜYSÜZ*****

*Geliş Tarihi: 19.08.2017
(Received)*

*Kabul Tarihi: 07.11.2017
(Accepted)*

ÖZ: Kalkınma Projeleri toplumun tüm kesimlerini aynı şekilde etkilememektedir. Bir başka deyişle; kalkınma uygulamalarından tüm gruplar adil bir şekilde yararlanamamaktadır. Bu anlamda kalkınma araçlarına (toprak, su, statü, kalkınmayı uygulayan aktörlere ulaşılabilirlik gibi) “hâkim olanlar” ve bu araçlara “erişemeyenler” olmak üzere iki temel grup bulunmaktadır. Toplumsal cinsiyet rejimi de kalkınma süreçlerine katılımı etkileyen önemli faktörlerden birisi olduğu için kalkınma projeleri kadın ve erkeği de farklı bir biçimde etkilemektedir. Özellikle kadın emeğinin görünmez olduğu, geleneksel ayrıştırıcı ataerkil değerlerin etkinliğini koruduğu bölgede, sürece katılım ve nimetlerden faydalanma noktasında; en dezavantajlı grubun kadınlar olduğu gerçeği öne çıkmaktadır. Su kaynaklarını değerlendirme ve geliştirmeye yönelik uzun bir geçmişe sahip GAP Projesi'nin en fazla uygulama alanı bulduğu yer Şanlıurfa'dır. Toprak mülkiyet ve işletme ilişkilerinin dengesiz olduğu bölgede, kadınları toplumun kıyasına iten bir toplumsal cinsiyet rejimi egemendir. Bu ekonomik ve toplumsal eşitsizliklerin hâkim olduğu toplumsal bağlamda farklı gelir grubundaki kadınların kalkınma ile ilişkisi, mevcut durumları, engeller ve kazanımlarının ayrıntılı olarak irdelendiği araştırmamızda, bu eşitsizliğin her durumda kadınların aleyhinde işlediği ve bir bütün olarak kalkınma sürecine kadınların dâhil olamamasına da yol açığı saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: GAP, Gelenek, Kadının Dönüşümü, Kırsal Kalkınma, Yoksulluk

ABSTRACT: Development projects do not affect all section of society in the same way. In other words, all groups of the society have not benefitted from development practices fairly. In this sense, there are two basic groups which include dominating and not attaining to this development instruments (like approachability to actors applying development such as land, water, statue). Since gender regime, the important factors affecting to participation of development process too, development projects affect to women and men

* Bu çalışmanın verileri Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Grubu Eğitimi Ana Bilim Dalında Prof. Dr. Adnan GÜMÜŞ danışmanlığında yürütülmüş olan yüksek lisans tezinden alınmıştır.

** Doç. Dr. Harran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

*** Şanlıurfa Sosyal Yardımlaşma Vakfı

in different ways. Specially in this region where the labor of women is invisible and the patriarchal values are dominant, women are disadvantaged group in terms of the benefits and participation process. The most applications of Southeastern Anatolia project, which has a long history of evaluating and developing water resources, are found in Sanliurfa. The gender regime alienating the women from the society is dominant in the region creates unbalanced relationship on landownership and business. In this social context, where the economic and social inequalities prevail, and different income groups exists, the study has found that the prevailing structure caused obstacles and hindrances in the development of women as a whole

Keywords: *SAP, Tradition, Transformation of The Women, Rural Development, Poverty.*

1. GİRİŞ

Kırsal kalkınma politikalarının amacı, kırsal alanlarda yaşayan insanların kırsal alanlarda ekonomik ve sosyo-kültürel olanaklarını geliştirmektir. Bu politika doğrultusunda dünyada geri kalmış toplum veya toplulukların tarımsal, ekonomik ve sosyo-kültürel alanlarda kendi aralarında işbirliği ve dışarıdan destek yöntemi ile kalkınmaları amaçlanmaktadır (Ökten ve Çeken, 2008: 15).

Bu anlamda kalkınma girişimleri, uygulandıkları alandaki toplumsal kesimleri farklı şekillerde etkiler. Diğer bir ifade ile yapıları itibarı ile eşitlikçi olmayan bu girişimlerden tüm kesimlerin eşit ve/veya adil bir şekilde faydalanması beklenemez. Bu anlamda GAP bölgesinde kalkınma uygulamalarının dezavantajlı konumda bulunan kadınları nasıl etkiledikleri araştırmamızın temel konusunu oluşturmaktadır.

Sulu tarıma geçiş ile birlikte kadının konumunda meydana gelen değişimlerin incelendiği araştırmamızın temel problemi, genel olarak kadının dönüşümünün, özellikle de planlı tarımsal kalkınmanın (sulu tarıma geçişin) kadının dönüşümü üzerindeki etkisinin Harran Ovasındaki iki köyün karşılaştırılması yoluyla araştırılmasıdır.

Kadının genel olarak toplumsal tabakalaşma sistemindeki (toplumsal hiyerarşideki) konumu, kalkınma sürecindeki yeri ve dönüşümü ile kadının farkındalık ve bilinçlenme düzeyleri, betimlenmekte ve aralarındaki ilişkiler analiz edilmeye çalışılmaktadır. Şanlıurfa ilinin, özellikle de Harran ovasının özgüllüğü ataerkil ilişkilerin varlığı ile daha da önem kazanmaktadır.

2. Materyal ve Yöntem

GAP'ın bölgesel bir kalkınmayı temelde tarım üzerinden gerçekleştirmeyi düşündüğünden (GAPKİ, 1995), sulama projeleri “kalkınmanın motoru” hükmündedir. Bu noktada, proje geneli hakkında ışık tutucu bir özelliğe sahip olan sulama uygulamalarının pilot bölgesini ise Harran Ovaları oluşturmaktadır.

Araştırmanın evreni GAP alanıdır. GAP Projesinin sulama-sulu tarımcılıkla ilgili hedeflerinin en önemli ayağını ise Harran Ovası oluşturmaktadır. Bu durum dikkate alınarak bu çalışmada da bilinçli (rastlantısal olmayan) bir seçimle çalışma evreni Harran'la sınırlı tutulmuştur. Araştırma olanakları dahilinde iki köyün karşılaştırılması ile sınırlı bir çalışma planlandığından, köy seçiminde karşılaştırmalara olanak verecek birbirinden çok uzaklaşmayan sulu ve kuru tarımı temsil eden iki köy hedeflenmiştir. Bu çerçevede su gelmeden önce aşiret ve geçim şartları açısından benzer sayılabilecek yakın yöreden iki köy olmasına özen gösterilmiştir. Kuru tarımcılığı sürdüren Koyunluca ile sulu tarıma geçmiş Parapara seçilmiştir. Araştırma her köyden 31 kadın olmak üzere toplam 62 kadınla yüz yüze görüşülerek cevapları görüşme formuna aktararak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler SPSS programına aktararak sonuçlar frekanslar ve yüzdeler olarak tabloleştirilerek yorumlanmıştır.

3. Kırsal Kalkınma

Kalkınma, bir toplumdaki farklı alanların, bireylerin yaşam koşullarının daha gelişmiş bir konuma gelmesini gerektirir. Bu nedenle kısıtlı bir alanla sınırlandırılmamaktadır. Kalkınma, birçok biçimleri olmakla birlikte, bireylerin yapabilirliklerini genişletmesi, insanın sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda yetkilenmesini sağlayacak fırsatları yaratması ve nihai hedef olarak insan yaşamının topyekûn “iyileşmesi”ni amaçlayan bir süreç olarak nitelendiriliyor (Aydınlığıl 2009:1).

Kırsal kalkınma bileşeninde temel hedef, kırsal sayılan alan veya yerleşmelerde yaşam seviyesi ve kalitesini yükseltmektir (Bakırcı, 2007:31). Tek başına köye odaklanarak bir kalkınmanın olmayacağı, yapıların bütünlük içerisinde ele alınması gerektiği görüşü yaygındır.

Kırsal kalkınma, kırsal toplumların ekonomik ve sosyal amaçlar ile gelişmiş toplum statüsüne dönüştürüldüğü bütünleşik bir süreçtir (Tolunay ve Akyol, 2006:122). Kırsal kalkınma, sadece kırsal alanlarda yaşayan yoksul kitlenin refah seviyesinin yükseltilmesi değil aynı zamanda bu alanlarda yaşayan bütün nüfus kitlesinin daha iyi koşullarda yaşaması, varlığını sürdürmesi gibi nüfusa yönelik çabalarının yanı sıra, kırsal yaşamın devamlılığının sağlanması, çevrenin korunması, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanılması ve kırsal mirasın korunmasıdır.

Değişen koşullar ve kaynaklar çerçevesinde kırsal kalkınma yerini, sürdürülebilir kırsal kalkınma yaklaşımına bırakmıştır. Sürdürülebilir kalkınma,

Brundtland Komisyonu tarafından “bugünkü kuşakların gereksinimlerini, gelecek kuşakların kendi gereksinimlerini karşılayabilme olanaklarını kısıtlamaksızın karşılayabilen kalkınma” biçiminde tanımlanmıştır (GAP Kalkınma Planı, 2002: 12).

DPT sürdürülebilirliği, doğal üretim kaynaklarının korunarak-geliştirilerek verimli kılınmasını, kalkınma ile doğal kaynak dengesinin gözetilmesini, kalkınma süreçlerinde doğal ve çevresel değerlerin korunmasını, kalkınmanın ve doğal kaynakların yararlarının gelecek kuşaklara aktarılmasını ve insanın istikrarlı gelir ve yaşam güvencesinin sağlanmasını öngören bir yaklaşım (DPT 2000a: 2-3) halini almıştır. Bu durum da göstermektedir ki kalkınma kavramının sürekliliği için insan ve sürdürülebilir kaynaklar önemli bir yer teşkil etmektedir. Böylece kırsal kalkınma yeni bir şekil alarak tanımlanmaktadır.

Topyekûn bir iyileşmeyi amaçlaması, kalkınmanın sadece ekonomik durumun daha iyiye gitmesi ile özdeş görülmesinin dar ve yetersiz olduğunu göstermenin yanında teknik bir kavram olmadığını da ortaya koymaktadır. Bu nedenle kalkınma kavramı, bir ekonomik gelişmeye veya aktiviteye atıfta bulunmadığı gibi, toplumda yaşanan sosyal değişimlerin genel bir süreci anlamına da gelmemektedir (Tolunay ve Akyol, 2006:118). Kalkınma, sosyal değişim sürecini etkilemek için yapılan olumlu müdahalelerle çok yakından ilişkilidir. Kalkınmanın toplumsal olması, doğrudan bireyi de burada bir aktör olarak bu faaliyetin içerisine dâhil etmektedir. Tanımlar göz önünde bulundurulduğunda, kalkınmanın merkezinde insanın var olması, bir sürekliliğin de olmasını gerekli kılmaktadır. Bu boyutu ile bakıldığında, kalkınmanın içerisinde sürdürülebilirliğin çok önemli bir yer tuttuğu görülecektir. Bireyin kalkınmaya katılmasının yanında sürdürülebilir olması, kalkınmaya kalıcı bir işlevsellik de katmaktadır.

Bu yönü ile bakıldığında, sürdürülebilir kalkınmayı; “insan ile doğa arasında denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkân verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama” (GAP İdaresi, 1996:5) olarak nitelendirilmesi kalkınmanın sosyal ve tekniğin iç içe olduğu, kesin sınırları ve sonucu olmayan, günün koşullarına ve değişen şartlarına göre farklılaşan ve bu şartların getirdiği sorunların çözümüne odaklanan değişken ve dinamik bir olgu (Bakırcı, 2007: 31) olarak anlam kazanmaktadır.

4. Kalkınmada Kadının Yeri

Kalkınma girişimleri, toplumsal kesimleri aynı şekilde etkilemez. Diğer bir ifade ile kalkınma uygulamaları, yapıları itibariyle toplumsal bağlamına göre farklı kesimlerini farklı şekillerde etkiler.

Bu bağlamda, kırsal alanların daha ziyade yaş ve cinsiyete göre şekillenen toplumsal yapılar olduğu dikkate alındığında, kırsal kalkınma uygulamalarının da cinsiyetçi bir biçimde şekillendiği sosyal bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının Türkiye'deki kalkınma politikalarında ele alınışına tarihsel açıdan da göz atıldığında edinilen bilgiler bu gerçekleri tasdikler niteliktedir.

Bilindiği üzere Osmanlı toplumunda ve sonrasında da kırsalda dikkat çeken en önemli özellik; kapalı bir ekonomik yapının olması ve mülkiyet ilişkilerine egemen olanların daha çok erkeklerin olmasıdır. Böyle olmakla birlikte, Osmanlı'da kadının lehine yönelik az sayıda düzenlemeler de bulunmaktadır. 1847'de yapılan bir düzenleme kadınlara yönelik belki de en önemli düzenlemedir. 1847 yılında çıkarılan bir tebliğ ile mir-i toprakların babadan yalnız erkek evlada değil, kız evlada da verilmesi kabul edilmiştir (Dinler 1993: 14). Bu tebliğ ile kadınların da mülk sahibi olmalarının önü açılmıştır. Daha önce; erkek çocuğu olmayanların işlettiği miri topraklar; bu kişilerin ölümünden sonra devlete ve oradan da başka erkeklere geçmekteydi.

Cumhuriyet dönemine bakıldığında ilk olarak; kırsal alan için aşar ve ağnam vergisinin kaldırılması gibi önemli gelişmeleri beraberinde getiren 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihindeki İzmir İktisat Kongresi incelemek gerekir. Çoğunlukla üst gelir sınıfına mensup kesimlerin katılmasının yanı sıra hepsinin erkek olması uygulamanın ilk adımında kadınların bu sınıflara iştirilmiş ya da ihmal edildiği izlenimi yaratmıştır.

Tarımsal açıdan da önemli bir gelişme olan kongreye; çiftçi, tüccar, sanayici ve işçiler olmak üzere ekonominin içinde doğrudan yer alan dört grup temsil edilmiştir (Bakırcı 2007: 59). 1920'li yıllar her ne kadar genel anlamda kadınların lehine düzenlemeler yapsa da kırsalda yaşayan kadınların bu imkânlarla erişimi kolay olmadığı gibi sadece bazı alanlar ile sınırlı kalmıştır. Türkiye'de şimdiye dek uygulanan projelere, kadının kalkınma sürecine katılımının sağlanması yönünde bakıldığında büyük bir yetersizlik hatta boşluk görülmektedir. Kadını özel bir hedef grubu olarak ele alan projeler, geleneksel bakış açısı ile sınırlı olup, çoğunlukla sağlık, ev ekonomisi ve dokumacılık faaliyetlerini kapsamaktadır (Ertürk, 1994:262).

1930'lu yıllara gelindiğinde daha somut adımların atıldığı ve kadınlar için de yararlı faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir. 1930'lu yılların başında kurulan Halkevleri; bütün topluma yönelik olmakla beraber köylü nüfusu da yakından ilgilendiren bir toplumsal bilinçlenme hareketi olarak belirlemiştir. 19 Şubat 1932'de Atatürk'ün direktifiyle açılan halkevleri, 1932-1951 tarihleri arasında Türkiye'nin sosyal ve kültürel gelişiminde önemli rol oynamış kurumlar niteliği taşımıştır (Bakırcı, 2007: 77). Halkevlerinin kültürel hedefleri arasında, köy ile şehir arasındaki

farklılıkları azaltmak, halkı hurafelerden kurtarıp onları modern bir düşünceyle yetiştirmek yer almıştır.

Hızlı bir yaygınlaşma ve teşkilatlanma karakteri gösteren Halkevleri hareketinde; vatandaşların eğitimlerine göre kendilerine bir çalışma alanı bulabilmeleri için halkevleri, dil, tarih, edebiyat, güzel sanatlar, spor, içtimai yardım, halk ders-haneleri ve kurslar, kütüphane ve yayın, köycülük, müze ve sergi olmak şubelere ayrılarak faaliyetlerde bulunmuştur. Bunu izleyen yıllarda beklide en önemli adımlardan biri Köy Enstitüleri'dir, çünkü köyde yaşayan kadınların dolaylı olarak içerisinde yer aldığı bir harekettir.

1940'lı yılların kırsal alana yönelik eğitim kalkınması faaliyetlerinden bir diğerini teşkil eden ve sosyal bir kalkınma projesi olan 17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı kanunla açılan "Köy Enstitüleri" projesidir.

1940'lı yıllara gelindiğinde, dönemin en önemli özelliği makineleşme sonucu tarımda insan emeğin değersizleşmesidir. Kuşkusuz düşük gelir sınıfındaki kadınlar bu durumdan etkilenmiştir. Bu dönemde yaşanan bir başka olumsuz gelişme ise kırsaldaki kadını tarıma daha fazla hapsedmiştir. İkinci Dünya Savaşı nedeni ile silahlı altına alınan yetişkin erkeklerden sonra kadınların ağır işleri yapmak zorunda olmasıdır. Savaşın içerisinde bulunan ülkelerin kadınları sanayi vb ev dışı alanlara kayarken ülkemizde kadınların büyük bir bölümü tarım ve eve mahkûm olmuştur.

Savaşın başlamasıyla birlikte hükümet, tarıma birçok bakımdan zarar veren bir askeri seferberlik politikası benimsedi. Her şeyden önce, bir milyona yakın yetişkin erkeğin askere alınması işgücünün azalması demektir ve bunların çoğunluğu köylüydü (Keyder, 2010:141). Hayvanlara da el konulması kadınların omuzlarını daha ağır yük yüklemiştir.

Görüldüğü üzere toplumsal gelişmeyi amaçlayan kalkınmanın temelde insan faktörünü ele almayı salt ekonomik/teknik bir kavramdan ibaret oluşu onun büyük çapta amaca ulaşamamasına yol açmıştır. Özellikle 1960'larda kalkınma, yoksul ve gelişmekte olan ulusların, "gelişmiş" ülkelerle aralarındaki uçurumu kapatmak üzere, devlet öncülüğünde yürütülen bir ekonomik gelişme süreci olarak görülüyordu. İkinci Dünya Savaşını takip eden dönemde, kalkınma çabalarının çoğu, başarılı kalkınmanın, ekonomik büyümeyi artırmakla gerçekleşebileceğini ve bunun da yoğun biçimde büyük ölçekli sermayeye dayalı neo-klasik ekonomik anlayışı model almakla mümkün olabileceğini vurguladı (Aydınlıgil 2009:1). Bu şekilde olan bir kalkınma modelinde aktörlerin tümünün dahil edilmediği özellikle kadınların kalkınmanın dışında olduğu görülmektedir.

Kadınların kalkınma sürecindeki konumunu ilk kez 1970 yılında Boserup gündeme getirmiştir. Ancak, bu konunun sistematik bir biçimde politika ve planlama içinde yer alması 1975 Birleşmiş Milletler Kadın Yılı'ndan sonra gerçekleş-

miştir. Böylece, kadın sorunları 1980'li yılların belli başlı tartışma ve araştırma konusu haline gelmiştir (Ertürk, 1994:261).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi kadınlarına yönelik en önemli katılımın 1990'lı yılların başından itibaren hız kazanan GAP ile yapıldığı görünmektedir. Bölgenin katılımcılık açısından kadın profiline bakıldığında iç açıcı bir durum görünmemektedir. Kadınlar da diğer dezavantajlı gruplar içerisinde bulunmaktadır.

Kadınlar erkeklere göre yönetim ve karar alma süreçlerine daha az katılmakta, temel sağlık ve eğitim hizmetleri ile teknolojiye daha az yararlanmakta, gelir kaynaklarına ulaşmakta güçlük çekmektedir. (GAP Kalkınma Planı, 2002:107).

GAP Bölge Kalkınma İdaresi bu yaklaşımdan hareketle 1992-1994 yılları arasında bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel yapısını anlamaya, bölgenin sosyal ve ekonomik sorunlarını ve farklı toplumsal grupların ihtiyaç beklenti, tutum ve eğilimlerini belirlemeye ve kalkınmanın özel hedef gruplarını tanımlamaya yönelik beş sosyal araştırma yaptırmıştır. Bu araştırmalardan biri de "GAP Bölgesi'nde Kadının Statüsü ve Kalkınma Sürecine Entegrasyonu Araştırması"dır. Bu araştırmaların bulguları ışığında GAP Bölgesi'nde sosyal gelişmenin sağlanmasına yönelik çerçeveyi ortaya koymak amacıyla GAP Sosyal Eylem Planı (GAP SEP) hazırlanmıştır (Fazlıoğlu 2003). Hazırlanan bu eylemler doğrultusunda çeşitli adımların atılarak kadının görünür biçimde ev dışına çıkışı amaçlanmıştır.

GAP Sosyal Eylem Planı'nın bir çıktısı olarak GAP Bölgesi'nde 1995 yılından itibaren 15-50 yaş grubu arasındaki genç kız ve kadınlarının mevcut durumlarının iyileştirilip, sosyal ve ekonomik yaşamda daha aktif yer alması, dolayısıyla statüsünün yükseltilmesi amacıyla Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) oluşturulmaya başlanmıştır (Fazlıoğlu 2003). ÇATOM'ların kurulduğu yerler itibari ile kuruluş amacı ilk olarak marjinal konumda bulunan tüm gruplara yönelik gelir getirici faaliyetler edindirme ve birçok alana erişimlerini sağlayarak makûs koşullarını iyileştirmektir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi, Valilik ve UNICEF işbirliğiyle, Şanlıurfa'da biri kentsel alan gecekondu merkezinde, diğeri kırsal alanda olmak üzere Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) oluşturulmuştur. Proje daha sonra GAP Bölge Kalkınma İdaresi tarafından, Valilikler ve Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) ile yapılan işbirliği ile Bölgenin diğer illerine yaygınlaştırılmış ve 2003 yılı itibariyle Bölgenin 9 ilindeki ÇATOM sayısı 28'e ulaşmıştır (Gülçubuk ve Fazlıoğlu 2003). Çok amaçlı diye kurulduğu halde neredeyse otomatik olarak bir süre sonra kadın merkezlerine dönüşüp kısmen de olsa kadınlara iş imkânı sağlamaktadır.

ÇATOM'ların sadece ekonomi gibi tek yönlü bir proje olmaması kadın katılımının yüksek olmasını da sağlamıştır. 2012 itibari ile ÇATOM'ların sayısının 30'u

bulduğu, bunun yanında kadın kültür merkezleri açılarak çeşitli kursların verildiği ve kadınlara iş imkânları sağlandığı görülmektedir.

Bir başka önemli adım ise GAP Bölgesi'nde özellikle kırsal alanda kız çocuklarının okullara erişimini güçlendirmek için taşınabilir eğitim projesi ve gençlerin sosyal gelişimlerini desteklemek amacıyla da gençlik projeleridir. 2000'li yılların başından itibaren hızlanan Avrupa Birliği tartışmaları ile birlikte kadınlara yönelik yerel çapta kredilerin verildiği projeler uygulanmıştır.

Bugün kadın ve kalkınma konusu; kadının daha üretken olması, emeğini daha etkin kullanması değil, kadının güçlenmesi, kadının üretim sürecindeki rolü ve işgücüne katılımı ve modern kurumlara ulaşabilme (yayım, eğitim, kredi, sağlık ve sosyal hizmetler vb.) yolları ve kendi emeği ve gündelik yaşam üzerindeki denetim gücünü artırabilmesi, erkeklerle eşit bir biçimde kalkınma sürecine eşitlikle katılabilmesi biçiminde algılanmakta ve kabul edilmektedir (Fazlıoğlu 2003).

Kadının kalkınma sürecine katılımını sağlayan kuşkusuz evrensel olarak kabul edilen bir takım düzenlemeler ve sözleşmelerin payı bulunmaktadır. 1975 yılında Mexico-City'de gerçekleştirilen BM Birinci Dünya Kadın Konferansı ile ivme kazanan, kadının statüsünün yükseltilmesine yönelik uluslararası çabaların sonucu olarak, BM Genel Kurulu tarafından 1979 yılında kabul edilen Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) 1 Mart 1980 tarihinde BM üyesi ülkelerin imzasına açılmıştır. Sözleşme, 1981 yılında 20 ülkenin onayını takiben yürürlüğe girmiştir. Türkiye anılan Sözleşmeyi 1985 yılında imzalamış ve CEDAW Sözleşmesi ülkemiz açısından 19 Ocak 1986'da yürürlüğe girmiştir. Arasında Türkiye'nin de bulunduğu sözleşmeye taraf ülke sayısı 2010 yılı Kasım ayı itibarıyla 186'dır. Sözleşme kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek için var olan tek yasal ve bağlayıcı dokümandır (<http://www.ak-der.org/cedaw-nedir>).

CEDAW gibi ülkedeki kadınların durumunu raporlayan bir başka gösterge İnsani Kalkınma Endeksi (İKE)'dir. İnsani Kalkınma Raporlarının yayınlandığı ilk yıl olan 1990 yılından başlayarak her yıl Türkiye İnsani Kalkınma Raporunu hazırlamış ve İKE'yi ilk kez illere, coğrafi bölgelere ve kadın-erkek farklılıklarına göre uygulayarak, Türkiye'de insani kalkınma yaklaşımının kalkınma politikaları ve yönetişimin gelişmesinde nasıl kullanılabileceğinin ilk çerçevesini oluşturmuştur (Aydınlıgil, 2009:5). Bu raporlar doğrultusunda eksikliklerin neler olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır.

5. Bulgular ve Tartışmalar

Örnekleme dahil olan kadınların demografik özellikleri şu şekildedir: Araştırmada Koyunluca Köyü kuru tarım, Parapara Köyü sulu tarım yapan köyler olarak belirlenmiştir. Köylerle ilgili olarak demografik bilgilerden ilk olarak nüfus ele alındığında; 2012 yılı TÜİK verilerine göre Koyunluca'da toplam 1017 kişinin

534'ü, Parapara'da toplam 940 kişinin 470'i kadınlardan oluşmaktadır. Köylerin 2012 yılı TÜİK verilerine göre Nüfus dağılımı Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Köylerin 2012 Nüfusları

Köyler	Erkek		Kadın		Toplam
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Koyunluca	483	47,49	534	52,51	1017
Parapara	470	50,00	470	50,00	940
Toplam	953	48,49	1004	51,51	1957

Kaynak: TÜİK

Örneklemede yer alan kadınların yaş dağılımı ise (Tablo 2)'de açıklanmaktadır: Kadınların evlilik çağına yakın ve anne olma yaşı dikkate alınarak daha sağlıklı bilgilere erişim açısından mümkün mertebeye genç ve ileri yaş grubundan kadınlar seçilmiştir.

Tablo 2: Yaş Dağılımı

Köyler	Yaş Aralığı								Toplam
	15-24		25-34		35-44		45+		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
Parapara	11	35.48	8	25.80	8	25.80	4	12.90	31
Koyunluca	9	29.03	8	25.80	5	16.12	9	29.03	31
Toplam	20	32.25	16	25.80	13	20.96	13	20.96	62

Not: Parapara köyünün merkez mezarası Parapara 130 haneden oluşmaktadır.

Koyunluca köyünün merkez mezarası Koyunluca 148 haneden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan kadınların medeni durumu Tablo 3'te gösterilmektedir. Farklı yaş grubundan, görece daha fazla evli kadından oluşması, sulu tarım öncesi ile bugünkü durumu karşılaştırma şansını artırmak içindir. Örnekleme katılan kadınlardan evli olanların Parapara köyündeki oranı %74'tür; eşi vefat edenlerin %9,68'dir. Bekâr kadınlar ise %12'dir, buna nişanlı ve sözlü kadınlar da dâhildir, Parapara köyünde nişanlı kadın sayısı birdir. Eşinden ayrı olanlar ise %3'tür.

Parapara köyünde levirat evliliği yapan tek kadın da evliler ile birlikte sayılmıştır. Koyunluca'da örnekleme dâhil olanların %77'si evli; %6,45'i eşi vefat eden ve %9'u ise bekârlardan oluşmaktadır, Koyunluca köyünde sözlü ya da nişanlı kadın örneklem içerisinde bulunmamaktadır. Eşinden ayrı olanlar ise %6,45'tir.

Tablo 3: Medeni Durumu

Köyler	Medeni Durumu								Toplam
	Bekâr		Evli		Ayrı		Eşi vefat eden		
	n	%	n	%	n	%	N	%	
Parapara	4	12,90	23	74,19	1	3,23	3	9,68	31
Koyunluca	3	9,68	24	77,42	2	6,45	2	6,45	31
Toplam	7	11,29	47	75,81	3	4,84	5	8,06	62

Satır yüzdeleridir. (Nişanlı ve sözlü kadınlar bekâr olarak sayılmıştır)

Örneklem içerisinde bulunan kadın ve kadınların eşlerinin eğitim durumu tasnif edilmeden önce kısaca eğitimle ilgili mevcut durum ile ilgili şu bilgilere ulaşılmıştır:

Köylerdeki öğretmen sayılarına bakıldığında hem Parapara köyünde hem de Koyunluca köyünde 12 tane öğretmen bulunmaktadır. Köylere göre 2011-2012 Eğitim- Öğretim yılındaki ilköğretim öğrencisinin sayısına bakıldığında Parapara köyünde 157 erkek; 172 kız öğrenci bulunmaktadır. Parapara köyünde bu sayı dışında yaklaşık 20 kız öğrencinin devamsızlık nedeni ile sınıf tekrarı yaptığı bilgisine ulaşılmıştır. Devamsızlık sebebiyle sınıf tekrarı yapan erkek öğrenci sayısı ise 9'dur.

Aynı gruptaki Koyunluca köyüne bakıldığında 161 kız; 245 erkek öğrencinin bulunduğu ve bu sayı dışında 97 kız çocuğunun devamsızlık nedeni ile sınıf tekrarı yaptığı bilgisine ulaşılmıştır. Devamsızlıktan dolayı sınıf tekrarı yapan erkek öğrenci sayısı ise 14'tür. 605 kadının bulunduğu köyde liseye giden kız sayısı üçtür. Kızların okullaşmasının önünde çeşitli engeller mevcut, genel anlamda bakıldığında okullaşma oranı düşüktür. Tarlada çalışan nüfusun çoğunluğu kadınlardan oluşmaktadır. Yaklaşık olarak 150 haneden oluşan Koyunluca köyü de eğitim açısından Parapara ile benzer niteliktedir; okullaşma az ve bu oranın cinsiyete dağılımı daha çok kız çocuklarının aleyhine işlemektedir. Liseye giden kız çocuğu sayısı beşi geçmemektedir.

Araştırmaya dahil olan kadın ve kadınların eşlerine dair eğitim bilgileri Tablo 4'te yer almaktadır; Her iki köydeki okuma oranı düşük olup Koyunluca'da bu oran daha düşüktür. Örnekleme dâhil olan kadınların eğitim durumları incelendiğinde, Parapara'da okur-yazar olmayan kadınların oranı %54, Koyunluca'da ise %77'dir. İlkokul ve ilköğretim mezunu oranı ise Parapara'da %16, Koyunluca'da %3'tür. Parapara'daki oranlar, ülke ortalamasından çok düşük, ilçenin oranı ile paraleldir. İlçede son zamanlarda ilköğretim okulu sayısı artmış olmasına rağmen, okur-yazarlık oranı hala düşüktür. Yeni kuşak ise zorunlu kesintisiz eğitimden dolayı sekizinci sınıfa kadar devam etmektedir.

Tablo 4: Kadın ve Erkeklerin Eğitim Durumu

Eğitim Durumu		Kadınlar		Erkekler	
		Sayı	%	Sayı	%
Parapara	Okur-yazar değil	17	54.83	4	14,29
	Okur-yazar	3	9.67	1	3,57
	İlkokul terk	6	19.35	3	10,71
	İlkokul mezunu	2	6.45	15	53,57
	İÖ mezunu	3	9.67	4	14,29
	Lise mezunu	0	00.00	1	3,57
	Yüksekokul	0	00.00	0	0,00
	Toplam	31	100	28	100,00
Koyunluca	Okur-yazar değil	24	77.41	8	28,57
	Okur-yazar	3	9.67	2	7,14
	İlkokul terk	3	9.67	2	7,14
	İlkokul mezunu	1	3.22	11	39,29
	İÖ mezunu	0	00.00	2	7,14
	Lise mezunu	0	00.00	2	7,14
	Yüksekokul	0	00.00	1	3,57
	Toplam	31	100	28	100,00

Sütun yüzdeleridir.

Araştırmaya dahil olan kadınlara; hanenin geçimini sağlayan erkek bireyle-
rinin kast edildiği “hane reisinin işi nedir?” sorusu ile gelir getirici olan işin türü ile
önce hanelerin devamında kadınların geçim kaynakları ve gelir düzeyleri ile ilgili
ayrıntılı bilgiler aşağıdaki alt başlıklarda verilerek elde edilen veriler Tablo 5'te
tablolaştırılmıştır; Koyunluca köyünde örnekleme bulunan kadınların, hane reisle-
rinin işine ilişkin olarak %48'i “kendi toprağında çiftçi ve küçük ek iş sahibi”,
%45'i “işçi” ve % 6 oranı ise “yarıcı” olduğunu ifade etmiştir. Koyunluca köyünde

ciddi anlamda iş çeşitliliğinin olmadığı, hane reislerinin büyük bir bölümünün “çiftçi ve küçük iş sahibi” ve “işçi”dir.

Küçük iş olarak değerlendirilen uğraşlar ise, sağlık ocağında bilgi işlem görevlisi, okulda hizmetli, servis şoförü ve tarihi Hanel Bar’ur gibi yerlerde bekçilik-tir. Koyunluca köyünde bu kurumlarda çalışanlar üst gelir grubunda bulunuyorken, Parapara köyünde daha yoksul olanların çalıştığı gözlemlenmiştir.

Genel olarak bakıldığında her iki köyde de ırgat bir başka ifadeyle kendisini tarım işçisi olarak nitelendiren kadınların oranının yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Erkeğe bağımlı kadın ya da zor işlerde çalışmayan kadın olarak tabir edilen ev kadını olma oranının en yüksek oranla Parapara’da olduğu görülmektedir. Her iki köyün ev kadınlığına bakış açısının aynı olduğu görülmektedir.

Ev kadını olduğunu ifade eden kadınların Parapara köyündeki oranının %48, koyunluca köyünde ise kendini bu sınıfta gören kadın bulunmamaktadır. Yöreye özgü olan ve hazır giyimde bulunmanın zor olduğu giyim kuşam biçiminin birçok kadın için gelir getirici olduğu gözlemlenmiştir. Terzilik yaptığını belirten kadınların Parapara köyündeki oranı %22 iken bu oran Koyunluca’da %35’tir.

Tablo 5: Erkek ve Kadının İşi

Köyler	İşler	Kocanın/Babanın işi		Kadının işi	
		n	%	n	%
Parapara	Çiftçi +büyük esnaf	5	16,13	0	0.00
	Çiftçi+sınır ticareti (kamyon sahibi)	16	51,61	0	0.00
	Çiftçi+küçük ek işlere sahip	1	3,23	0	0.00
	Toprağında yarıcı	1	3,23	0	0.00
	Yarıcı+sınır ticareti	2	6,45	0	0.00
	Yarıcı	0	0,00	0	0.00
	İşçi/Irgat	06	19,35	8	25,80
	Terzi	0	0.00	7	22,58
	Dokumacı	0	0.00	1	3,22
	Ev kadını	0	0.00	5	48,38
	Toplam		31	100	1
Koyunluca	Çiftçi +büyük esnaf	0	0.00	0	0.00
	Çiftçi+sınır ticareti (kamyon sahibi)	0	0.00	0	
	Çiftçi+küçük ek işlere sahip	15	48,39	0	0.00
	Toprağında yarıcı	0	0.00	0	0.00
	Yarıcı+sınır ticareti	0	0.00	0	0.00
	Yarıcı	2	6,45	0	0.00
	İşçi/Irgat	14	45,16	0	64,51
	Terzi	0	0.00	1	35,48
	Dokumacı	0	0.00	0	0.00
	Ev kadını	0	0.00	0	0.00
	Toplam		31	100	1

Sütun yüzdeleridir.

5.1. Kalkınmadan Kadın ve Erkeğin Aynı Biçimde Etkilenmediğinin Somut Göstergeleri

Birçok somut gösterge, kırsal kalkınma sürecinden kadınların erkeklere kıyasla daha az oranda yararlandığını, kimi durumlarda hiç yararlanmadığını göstermektedir. Örneklem içerisinde bulunan kadınların aylık gelirleri incelendiğinde görece yüksek gelirli kadınların olması beklenen Parapara Köyünde kadınların %80 gibi yüksek bir oranı “hiç gelirinin olmadığını” belirtmiştir. Kadınların

%12,9'u "1-100 lira arasında olduğunu"; %3'ünün (bir kişi) "201-400 lira arasında gelirin olduğunu" yine %3 bir kişinin "401-500 lira arasında gelirin olduğunu" ifade etmiştir. Sulu tarıma geçişin, daha ziyade erkeklerin şahsi gelirleri üzerinde olumlu etki sağladığı ve para idaresinin erkeğin eline geçmesine yol açtığı söylenebilir.

Koyunluca köyünde de kadınlara ait şahsi gelir oranının düşük olduğu görülmektedir: "Hiç gelirin olmadığını" ifade edenlerin oranı %90; "1-100 lira arasında geliri olduğunu" belirtenler %6,45'tir. Koyunluca köyünde "401-500 lira arasında gelirin olduğunu" ifade edenler bulunmamakla beraber sadece %3'ü (bir kişi) "401-500 lira arasında gelirin olduğunu" bulunduğunu belirtmiştir. Koyunluca köyünde beklendiği gibi "401-500 lira arasında geliri" bulunanlar dışındaki diğer tüm grupların Parapara köyünden farklı ve kötü durumda olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Bir bütün olarak incelendiğinde gerek sulu tarıma geçilerek (her ne kadar Koyunluca köyüne oranla Parapara köyünde geliri olanların oranı yüksek de olsa) gelir yüksek olan gerekse kuru tarımı sürdüren ve görece düşük gelir grubunda bulunan kadın olsun para idaresinin erkeğin elinde olduğu, kadınların mevcut şahsi gelirlerinin her iki koşulda tamamen iyileşemediği sonucunu vermektedir.

Tablo 6: Kadının Aylık Geliri

Köyler	Şahsi Aylık Gelir								Toplam
	Hiç yok		1-100		201-400		401-500		
	n	%	n	%	n	%	n	%	Sayı
Parapara	25	80,65	4	12,90	1	03,23	1	03,23	31
Koyunluca	8	90,32	2	06,45	0	0,00	1	03,23	31
Toplam	33	85,48	6	09,68	1	01,61	2	3,23	62

Satır yüzdeleridir.

Kadının kalkınmadan eşit bir biçimde yararlanmadığının bir diğer göstergesi mal varlığına sahip olma durumudur. Kadınların hiçbiri toprak, işyeri, ev, kamyon veya tarım araçlarının (traktörlerin) sahibi değildirler (mülkiyet erkekleredir). Kadınların bir mal varlığından bahsederken 'bizim'; erkeklerin ise kendi isimlerini belirtmeleri, mülkiyet ilişkilerinde de kadının kendisini özne olarak görmediği gibi bu durumu kabullendiğini göstermektedir. Kadınların üzerine kayıtlı gayrimenkul veya kamyon-traktör gibi malların olup olmadığı konusu irdelendiğinde; kuru tarımcılığı sürdüren Koyunluca'da kadınların tamamı üzerlerine kayıtlı hiçbir şeyin olmadığını ifade ederken Parapara köyünde bu oran %3.23'tür. Üzerine kayıtlı olan

şeyin ulaşım aracı olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bu durum ise daha çok erkeğin vergi ödemekten kurtulmak için başvurduğu bir yöntem (yörede araçların kaydı daha çok engelli ya da kadınları üzerine görülmektedir.) olup kadına doğrudan herhangi bir gelir sunmadığı gibi kadın aktif olarak bu araçları da kullanmamaktadır. İlgili veriler (Tablo 7)'de gösterilmiştir;

Tablo 7: Kadının Adına Kayıtlı Gayrimenkul ve Kamyon-Traktör Durumu

Köyler	Kadının Üzerine Kayıtlı Gayrimenkul ve Kamyon-Traktör Durumu								Toplam Sayı
	Traktör		Tarla		Otomobil		Ev		
	n	%	n	%	n	%	n	%	
Parapara	1	3,23	0	.00	0	0.00	0	0.00	1
Koyunluca	0	.00	0	.00	0	0.00	0	0.00	0
Toplam	1	1,61	0	.00	0	0.00	0	0.00	1

Satır yüzdeleridir.

5.2. Kadın Emeğinin Görünmezliği

Kırsal kalkınma sürecinde kadın emeğinin değerinin, kadının daha çok çalışmasına rağmen hala anlaşılmadığı ve çoğu zaman görünmez bir durumda olduğunu göstermektedir. Bu durumu daha da netleştirmek amacıyla kadınların kendi hanelerinin tarlasında yaptıkları işler incelenmiş ve ulaşılan veriler Tablo 9'da gösterilmiştir;

Kadınların kendi tarlasında; hane içi tüketime yönelik olarak sebze yetiştiriciliği konusu ele alındığında; Parapara kadınlarının %67 oranı; Koyunluca köyünün ise %74'ü evet cevabını vermiştir. Parapara köyünün sulu tarıma geçmiş olmasına rağmen bu oranın %80'lerin üzerinde olmayışında yükselen gelire bağlı olarak artan gelirin aşırı tüketimi getirmesi ile ilgilidir. Koyunluca köyünün ise kendi imkânları ile kazdığı artezyen kuyusu sayesinde bu oranın yükseldiği gözlemlenmiştir.

Sulu tarıma geçen Parapara köyünde kendi hane tarlasında çalışan kadınların %65'i "pamuk topladığını"; %25'i "çırpı topladığını"; %10 ise "pamuk topladığını ve sebze yetiştirdiğini" ifade etmiştir. Tüm "bu işlerin hepsini" yaptığını ifade eden hiçbir kadın bulunmamaktadır.

Kendi hane tarlasında çalışan Koyunluca köyündeki kadınların yaptıkları iş türleri ise şu dağılımı göstermektedir: %10'u sadece "çırpı topladığını"; %10'u pamuk topladığını ve sebze yetiştirdiğini", %80'lik kesimi ise bu işlerin tümünü

yaptığını ifade etmiştir. Koyunluca köyünde kadınların kendi tarlasında yaptığı faaliyetlerin çeşitli olması, tüm işleri yapanların kadınlar olması görece yoksul olan köyde insan emeği isteyen uğraşların katı bir cinsiyetçi ayrışmanın olduğunu göstermektedir. Toprak mülkiyeti olan ailelerin az sayıda oluşu ve bunun sonucu olarak yoksullaşma kadına daha fazla iş yükü yüklemektedir.

Tablo 8: Hane Tarlasında Yapılan İşin Türü

Kendi tarlanızda ne tür iş yaparsınız?		Sayı	%
Parapara	Çırpı toplama	5	25.00
	Pamuk toplama	13	65.00
	Sebze yetiştirme	21	67.74
	Pamuk toplama ve sebze yetiştirme	2	10.00
	Hepsi	0	00.00
	Toplam	20	100.00
Koyunluca	Çırpı toplama	5	25.00
	Pamuk toplama	13	65.00
	Sebze yetiştirme	21	67.74
	Pamuk toplama ve sebze yetiştirme	2	10.00
	Hepsi	0	00.00
	Toplam	20	100.00

Sütun yüzdeleridir.

Kırsal kalkınma süreci içerisinde işbölümü irdelendiğinde bu alanın da cinsiyetçi bir biçimde ayrıştığı, kadın ve çocukların aleyhine işlediği gerçeği ortaya çıkmaktadır:

Tarlardan taş toplama gibi ağır olan bir faaliyeti yapanların köylere göre dağılımına bakıldığında Parapara köyünde örnekleme dâhil olan kadınların %29'u "sadece kadınlar" ve "işçiler" cevabını verirken %25'i "kadın ve çocuklar"; %16 oranı ise "kadın ve erkekler" olduğunu ifade etmiştir. Koyunluca köyünde kadınların %53 gibi yüksek bir oranı "sadece kadınlar"; %30'u ise "kadın ve erkekler" cevabını verirken "sadece erkekler" ile "kadınlar ve çocuklar cevabını verenler eşit sayıda. Her iki köyde de taş toplama faaliyetinde eşit olmayan bir işbölümü söz

konusudur. Görece Parapara köyünde bir iyileşme var gibi görünse de “işçi” ve “kadınların” aynı oranda olması artan gelirin kadını “ücretsiz aile işçisi” konumuna indirgediğini göstermektedir.

Köylülerin yakacak olarak kullandığı pamuk çırpsını toplama işlevini yapanların tümü kadınlardır. Pamuk çırpsı toplamada katı bir cinsiyetçilikle tıpkı yemek yapmak kadına ait bir iş olarak görülmektedir

Köylere göre sulamayı yapanların dağılımı incelendiğinde; örnekleme dahil olan Parapara köyündeki kadınların %67’si “ailedeki erkekler”; %29’u “işçiler”in yaptığını; %3’ü ise kadınların yaptığını belirtmiştir. Örneklem içerisindeki Koyunluca kadınların ise %26 “Kadınlar”; %56’sı “Ailedeki erkekler”, %13’ü “işçiler”, %3’ü ise “Kadın ve erkek”lerin sulamayı yaptığını ifade etmiştir. Sulu tarıma bağlı olarak sulanabilir arazinin artması ve sulama gibi ürün verimliliğini etkileyen sulama faaliyetinin erkek işi olduğu görülmektedir.

Hayvancılığın sulu tarıma geçen Parapara köyünde önemli ölçüde gerilediği gözlemlense de Koyunluca köyünde hayvancılığın büyük oranda devam ettiği gözlemlenmiştir. Köylerde hayvan otlatan kişiler incelendiğinde, Parapara köyünde kadınların %32’si hayvanları otlatma işini kadınların yaptığını ifade etmektedir. “Ailedeki erkekler”, “Kadın ve çocuk” ile “Sadece çocuklar” cevabını verenlerin oranı %19 olup eşit bir biçimde dağılmıştır. Koyunluca köyü incelendiğinde, kadınların %48’i hayvanları otlatanların “kadınlar”; %19 oranı ise ailedeki erkekler olduğunu belirtmiştir.

Örneklem içerisinde yer alan kadınlara pamuk toplama işini kimlerin yaptığı sorusuna Parapara köyündeki kadınların %35’i “işçiler”; %25’i “sadece kadınların”; %16’sı “kadın ve çocukların”; %19’u ise “kadın ve erkeklerin” topladığını belirtirken sadece %3 (1 kişi) gibi küçük bir oranın “sadece erkekler” cevabını verdiği görülmektedir. Koyunluca köyünde ise kadınların %3’ü “işçiler”; %16’sı “sadece kadınların”; %25’i “kadın ve çocukların”; %54’ü “kadın ve erkeklerin” topladığını ifade ederken “sadece erkeklerin” pamuk topladığı cevabını veren kadın bulunmamaktadır. Sulu tarıma geçen ve pamuk eken Parapara köyünde artan gelir pamuk toplama faaliyetlerini önemli ölçüde işçilerin yapmaktadır. Bunu ikinci sırada izleyen ise kadınlar olmuştur. En düşük oranda ise erkekler görülmektedir. Yükselen gelire rağmen kadınların hala çok çalıştığı görülmektedir. Koyunluca köyünde ise pamuğu toplayan grup içerisinde en yüksek orana sahip olanların kadın ve erkekler; onu takip edenin ise sadece kadınlar olması erkek ve kadınların görece eşit şekilde çalıştığı ipucunu vermenin yanı sıra en büyük geçim kaynağının başında tarım işçiliğinin gelmesi de bu oranı yükseltmiştir. İşçilerin oranının düşük oluşunda pamuk eken ailenin az ve Koyunluca köyünde yüksek gelir sınıfında ailenin bulunmaması etkili olmuştur. Kadınların daha çok çalıştığı gözlemlenmektedir.

Örneklem içerisinde bulunan kadınların tümü, hayvanları sağma işini kadınların yaptığını belirtmektedir. Bazı işler gibi süt sağmanın da cinsiyetçi bir biçimde kadınlarla bütünleştiği ve bunların aynı şekilde devam ettiği görülmektedir. Kadınların da bu işleri benimsediği/içselleştirdikleri gözlemlenmiştir. Kadınların; “erkek sağsa komik olur.” deyişleri bu durumu doğrulamaktadır.

Tablo 9: Hane İçindeki İş Bölümü

Kadınlar	Yapılan iş	İşi yapanlar										Toplam
		Kadınlar		Kadın ve çocuk		Kadın ve erkek		Erkekler		İşçiler		
		N	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Kadınlar	Pamuk topl	8	25.81	5	16.13	6	19.35	1	03.23	11	35.48	31
	Taş topl	9	29.03	8	25.81	5	16.13	0	0.00	9	29.03	31
Pazancılar	Çırpı	31	100.0	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	31
	Sulama	0	0.00	0	0.00	1	03.22	1	67.74	9	29.03	31
	Hayvan otlama	10	32.25	6	19.35	1	03.22	6	19.35	2	06.45	31
	Süt sağma	31	100.0	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	31
	Pamuk topl	5	16.13	8	25.81	17	54.84	0	0.00	1	03.23	31
Köylülere	Taş Topl	16	53.33	2	06.67	9	30.00	2	06.67	1	03.33	30
	Çırpı	31	100.0	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	31
	Sulama	8	26.66	0	0.00	1	03.33	17	56.66	4	13.33	30
	Hayvan otl	15	48.38	2	06.45	2	06.45	6	19.35	3	09.67	31
	Süt sağma	31	100.0	0	0.00	0	0.00	0	0.00	0	0.00	31

Sütun yüzdeleridir.

5.3. Kırsal Kalkınmayla Ataerkil Örüntülerin Güçlenmesi

Kırsal kalkınma sürecinde kadınların yer almayışı ve bu politikalardan yararlanmamasının doğal bir sonucu ataerkil örüntülerin daha da güçlenmesidir. Ataerkil örüntülerin güçlenmesi ise kadının “*en ağır biçimde ezilmesinin*” bir başka adıdır. Harran örneğinde bu durumun yansıdığı en somut alan; erkeklerin tercih ettiği evlilik biçiminde kendisini göstermektedir: iki eşlilikte

Birden fazla evlilik veya aynı anda birden fazla kadın ile evli olan erkekler, bu durumu; eş ile anlaşamama, çok sayıda erkek çocuğuna sahip olma eğilimi, kalabalık aşiiret olma ve tarımda çalışacak birey yetiştirme gibi gerekçelere dayandırmaktadır. İki defa evlenenlerin oranı Parapara köyünde %48 iken bu oran kuru tarımı sürdüren Koyunluca köyünde yaklaşık olarak %18’dir. Üç defa evlenenlerin oranı Parapara köyünde %11; Koyunluca’da ise %10’dur. Tek evlilik yapanların oranı Koyunluca köyünde %71 iken bu oran Parapara köyünde %40’tır. Sulu tarıma geçen köyde birden fazla evliliklerin fazla oluşunda gelirin bir ilişkisinin olduğu düşünülmektedir.

Örneklem içerisinde yer alan ve aynı anda evli olanlar da dâhil olmak üzere birden fazla evlilik yapan eşler/erkeklerin dağılımına bakıldığında (Tablo 10) elde edilmiştir:

Tablo 10: Kocanın Evlilik Sayısının Köylere Dağılımı

Köy	Kocanın evlilik sayısı						Toplam
	Bir evli		İki evli		Üç evli (<i>toplamda üç, aynı anda iki eşlilik</i>)		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Parapara	11	40.74	13	48.14	3	11.11	27
Koyunluca	20	71.42	5	17.85	3	10.71	28
Toplam	31	56.36	18	32.72	6	10.90	55

Satır yüzdeleridir.

Birden fazla eşi olan erkeklerin iki ile sınırladığı görülmektedir. İki den fazla eşi olan erkeğe her iki köyde de rastlanılmamıştır. Sulu tarıma geçen köydeki (Parapara) oranın kuru tarımı sürdüren köydeki (Koyunluca) oranın nereden ise iki katı kadar olması, zenginleşmeye bağlı olarak bu artışın gerçekleştiği ipucunu vermektedir.

Parapara Köyü'nde "10-49 dönüm" arasında tarlası olanların %37.50'sinin iki eşi bulunmaktadır. "50-89 dönüm" arasında tarlası bulunanların %40 oranı çokeşli iken, "90 dönüm ve üzeri" tarlası olanlarda bu oran %20'dir. Toprak miktarı arttıkça çokeşliliğin arttığı ancak en yüksek miktarda toprağı olan erkeklerde bu oranın düşük olduğu görülmektedir. Bu orana rağmen zenginleşmenin çok kadın ile eşdeğer tutulduğu "gerçeğini" değiştirememektedir. Köyler arasındaki oranların sulu tarıma geçen köy ve köy içinde de zengin erkeklerde daha yüksek olması bu durumu doğrulamaktadır.

Koyunluca Köyü'nde ise topraksız olanların %22'si çok eşli iken; "10-49 dönüm" arasında tarlası olanlarda çokeşliliğe rastlanılmamıştır. "50-89 dönüm" arasında tarlası bulunanların %25'i çokeşli; "90 dönüm ve üzeri" tarlası olanlarda bu oran %28'dir. Yoksul olanların mevsimlik tarım işçisi oldukları varsayıldığında ve bu işler için insana ihtiyaç duymaları, ikinci eşleri "potansiyel işçi doğuranlar" şeklinde yorumlamak mümkündür.

Koyunluca'da yaşayanların büyük bir bölümünün düşük gelirliliği her ne kadar başlık teminini zorlaştırırsa da, buna çare olarak berdel evliliği ile ikinci eşi alma durumu görülmektedir. Kız kardeşini kumanın babasına berdel yaparak ikinci kez evlenenlere rastlanması bu durumu doğrulamaktadır.

Köyün gelir seviyesinde düzelmelerin yeni olması, ikinci evliliklerin sayısını her ne kadar artmadığını gösterse de, geleneksel bazı evlilik biçimlerinin erkeğe hizmet etmesi, kadının metalaşmasının modern kapitalist aşamadan önce paranın yerine var olan takas yöntemi ile başladığını bir kez daha kanıtlamaktadır. Bunu öğrenmek amacıyla tarla miktarına göre çok eşliliğin dağılımı (Tablo 11)'de görüldüğü şekilde tablolaştırılmıştır:

Tablo 11: Çokeşliliğin Tarla Miktarına Göre Dağılımı

Köy	Tarla miktarı	Kocanın çokeşliliği				Toplam
		Tek eşli		İki eşli		
		n	%	n	%	Sayı
Parapara	Topraksızlar	1	100	0	0	1
	10-49	0	62.50	6	37.50	16
	50-89	3	60.00	2	40.00	5
	90+	4	80.00	1	20.00	5
	Toplam	18	66.66	9	33.33	27
Koyunluca	Topraksızlar	7	77.77	2	22.22	9
	10-49	8	100	0	00	8
	50-89	3	75.00	1	25.00	4
	90+	5	71.42	2	28.57	7
	Toplam	23	82.14	5	17.85	28
Genel	Topraksızlar	8	80.00	2	20.00	10
Toplam	10-49	8	75.00	6	25.00	24
	50-89	6	66.66	3	33.33	9
	90+	9	75.00	3	25.00	12
	Toplam	41	74.54	14	25.45	55

Köylere ve her bir toprak mülkiyeti kategorisine göre kendi içinde satır yüzdeleridir. (Sayılara sadece devam eden evlilikler dâhil edilmiştir.)

Araştırma örnekleminde yer alan kadınlara yöneltilen; hanede erkeğin sözünün ne kadar geçtiği sorusuna kadınların verdikleri yanıtlar (Tablo 12)'de gösterilmektedir: Örnekleme dahil olan kadınların %90'ı, "evde en fazla erkeğin sözü geçer" cevabını vermekle hanede karar verici olan aktörlerin erkek olduğunu, ataerkil yapının devam ettiğini ve toplumsal cinsiyetin rollere yansıdığını bir kez daha göstermektedir.

Tablo 12: Erkeğin Hanede Sözünün Geçme Durumu

Köy	Erkeğin Sözünün Geçme Durumu						Toplam
	Hiç geçmez		İlk sırada geçen		İkinci sırada		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı
Parapara	1	03,23	27	87,10	3	09,68	31
Koyunluca	0	0,00	29	93,55	2	06,45	31
Toplam	1	01,61	56	90,32	5	08,06	62

Satır yüzdeleridir.

6. SONUÇ

Araştırma sonucunda, kalkınmanın (sulu tarıma doğru, görece daha yüksek ekonomik getiriye doğru geçildikçe) köy ve hanedeki ekonomik refahı artırdığı, ancak bunun patriarkal yapıyı etkilemediği, hatta kadınların aleyhine erkekleri daha da güçlendirdiği ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle kalkınma veya artan refah; eşitsizlik-ayrımcılık oluşturan mevcut işbölümünü, değer ve normları azaltmamakta, aksine hem sınıflar arası hem de sınıf içi farklılaşmayı daha da belirginleştirmiştir.

Hane içerisindeki hiyerarşiye bakıldığında; para kontrolünün daha çok erkeklerde, erkeklerden sonra ise evli kadınlar da olması bekar kadınların hiyerarşide alt basamakta olduğunu göstermektedir. Köylerdeki işbölümüne dikkat edildiğinde; her iki köyün de dezavantajlı konumda bulunan ailelerde tarım işçiliği ve tarımda insan gücüne yönelik olarak yapılan faaliyetlerin (taş, pamuk, çırpı toplama, hayvan otlatma ve süt sağma) kadınsallaştığı ve kadınlarla beraber çocukların da mağdur olduğu gerçeğidir. Tarlada en fazla kadınlar çalışmaktadır. Çırpı toplama, süt sağma ve hayvan otlatma oranı kadınlar da yüksektir. Kadın ve çocuklar ücretsiz aile işçisi konumundadır. Kadınlar arasında yapılan iş sahip olunan gelire göre farklılaşmaktadır. Zengin Parapara kadını kendi tarlasında çalışmamaktadır.

Köyde ekonomik sınıfsal ayrışma cinsiyette de varlığını korumaktadır. Parapara'da gelir düzeyi yüksek olan kadınlar tarlada çalışmazken, orta ve dar gelire sahip kadınlar kendi tarlalarının yanı sıra başkalarının da tarlalarında çalışmaktadırlar. Koyunluca'da ise, tarlada çalışmayan kadın sayısı oldukça azdır. Sulu tarımsal kalkınmaya bağlı olarak verimi artan tarlada her durumda kadın daha fazla çalışmakta; ancak tarıma giren makine gibi teknolojik araçlar sadece erkek kontrolindedir. Kadın, kalkınmanın ekonomi ayağına önemli ölçüde katkı sağlıyor ancak görünmez bir biçimde ve karar alıcı/verici bir aktör olarak görülmemektedir, çünkü kadının kalkınmaya rağmen önemli kararlara katılımı hala düşüktür.

Kalkınmanın fiziki ve iktisadi boyutları kadar, en az bu yanları kadar insani ve sosyal boyutları da dikkate alınmak durumundadır. Bu araştırmanın gösterdiği bir diğer önemli sonuç, iktisadi kalkınmanın farklı zümre ve sınıfların eşitlenmesi bir yana yerleşik yapıların güçlenmesi ve devamlılığını sağlayan bir araca da dönüşebildiğini göstermesidir. Kalkınmanın, genel olarak; kalkındırdığı grup toprak sahibi erkeklerdir. Geliri artan erkeğin şehirle bağlantısı artmakta, orada konut edinirken yeni bir *kadın* da edinmektedir. Bir başka deyişle, kalkınmanın erkekleri zenginleştirerek refaha erdirdiği, zengin kadını tarımdan uzaklaştırdığı ama gelişmesine ön ayak olamadığını göstermektedir.

Zengin erkeğin çok eşliliği daha fazla olup kadına miras geçmemektedir. Güçlü aşirete mensup olmak gibi geleneksel kalıplar, kadınlara yüklenen cinsiyetçi kalıpları daha da sertleştirmektedir güçlü/zengin aşiret kadınında kontrolün daha da fazla olduğu tespit edilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre kalkınmanın daha çok varlıklı (toprak sahibi köylüler) köylülerin durumunu güçlendirdiği; farklı ekonomik sınıflara mensup insanlar arasında ise belirgin bir biçimde farklılığa sebep olmuştur.

Ataerkil örüntülerin zayıflamak yerine daha da güçlendiği, tarımda en fazla çalışma oranının kadınlar arasında yüksek olduğu ancak kararlara katılım ve söz sahibi olma noktasında bu durumun doğrusal biçimde işlemediği, cinsiyetçi iş bölümünün yaygınlığını koruduğu bulgulanmıştır.

KAYNAKÇA

Akyol, Ata ve A. Tolunay, Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi*, 2, 2006.

Aydınlıgil, Seyhan, İnsani Kalkınma Yaklaşımı: İyi Yönetişim ve Sosyal Politika için Önermeler, *Ankara:4. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu, 19-20 Kasım*, Ankara, 2009.

Bakırcı, Muzaffer, Türkiye'de Kırsal Kalkınma, Kavramlar, Politikalar, Uygulamalar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

Bourdieu, Pierre (2005). *Pratik Nedenler*, Hil Yayın, İstanbul

Dinler, Zeynel, Tarım Ekonomisi, Ekin Yayınları, Bursa, 1993.

DPT, Mali Piyasalarda Gelişmeler, T.C. Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, Ankara, 2006-2008.

DPT, Binyıl Kalkınma Hedefleri. Ankara: T.C. Başbakanlık DPT Müsteşarlığı, Ankara, 2010.

Ertürk, Yakın, "Alternatif Kalkınma Stratejileri: Toplumsal Cinsiyet Kadın ve Eşitlik", *ODTÜ Gelişim Dergisi*, 23(3), Ankara, 1996.

Fazlıoğlu, Aygül Bayburt İli Kop ve Burnaz Dere Havzalarında Erozyon Kontrolü, *Doğal Kaynak Yönetimi ve Kırsal Kalkınma Projeleri Çerçevesinde Düzenlenen Seminer*, GAP Bölge kalkınma İdaresi Başkanlığı, Erzurum, 2003.

GAPBKİ. Güneydoğu Anadolu Projesi Sosyal Eylem Planı, Ankara, GAPBKİB Yayını, 1995.

Gülçubuk, Bülent ve F., Aygöl. “Türkiye’de ve GAP Bölgesinde Kadının Statüsü: Toplumsal İlişkiler Sistemindeki Yeri”. *6.Avrupa Sosyoloji Kongresi* 23-26 Eylül, Murcia-İspanya, 2003.

TÜİK. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, TÜK Yayınları, Ankara, 2012.

<http://www.ak-der.org/cedaw-nedir>.